

Термінологія судової експертизи: шляхи українізації

Тетяна Кіпушева

ННЦ «ІСІ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6178-103X>, e-mail: kipushonoktv@gmail.com

Інна Копитіна

ННЦ «ІСІ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6713-3995>, e-mail: inna_190562@ukr.net

Дарина Духненко

ННЦ «ІСІ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2058-6032>, e-mail: droolyndo@gmail.com

Розглянуто помилки слововживання у формулюваннях назв експертних спеціальностей і видів судових експертиз у нормативно-правовій базі України, запропоновано варіанти їх виправлення.

Ключові слова: українізація нормативно-правових актів; термінологія судової експертизи; види судових експертиз; експертні спеціальності.

Forensic Science Terminology: Ways of Ukrainianization

Tetiana Kipusheva, Inna Kopytina, Daryna Dukhnenko

Errors in the use of terminology while formulating names of expert specialties and types of forensic examinations in the legal and regulatory framework of Ukraine have been the subject of study, and options for their correction have been proposed.

Keywords: Ukrainianization of legal regulations; forensic science terminology; types of forensic examinations; expert specialties.

Як ми зазначали в попередніх публікаціях, «законодавчо-нормативна база нашої держави має бути взірцем грамотної української мови для своїх громадян» [1], отже «українізація термінологічного апарату у сфері судової експертизи та криміналістики є важливим кроком для зміцнення національної ідентичності й забезпечення чіткості, прозорості та зрозумілості законодавства в Україні» [2, с. 181].

Закон «Про мови в Українській РСР» свого часу обумовив статус української мови як державної для «гарантування <...> суверенної національно-державної майбутності» [3]. Сьогодні народ України змушений зі зброєю в руках обстоювати суверенітет нашої держави й ідентичність нашої нації в умовах повномасштабного вторгнення рашистів, одним із гасел якого є денацифікація. Саме тому лінгвісти мають узяти активну участь у боротьбі на мовленнєвому фронті, звісно, не перебираючи міри (як, наприклад, І. Фаріон [4]). Годі сподіватися на повсюдне дотримання вимог Українського правопису 2019 року [5], якщо наріжні законодавчо-нормативні

акти нашої держави рясніють невдалими, кострубатими, а подекуди й відверто зросійщеними словотворами.

Предметом нашої уваги сьогодні є помилки слововживання у формулюваннях назв експертних спеціальностей і видів судових експертиз із Переліку видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України (далі — додаток 5) і Переліку видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям, які не є працівниками державних спеціалізованих установ (далі — додаток 6), які є додатками до Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів (далі — *Положення про ЦЕКК*) [6]. Ми зауважували раніше, що нас «турбують відверті росіянізми (русизми), невдалі мовленнєві конструкції та неправильні словотвори», адже (на противагу російській)

«українська мова більш точна та конкретна й не послуговується зайвими переносними значеннями» [1].

Розгляньмо приклади. Як і в Законі України «Про судову експертизу» [7] (далі — профільний Закон), нормотворець у Положенні про ЦЕКК оперує іменником «(у)встановлення» і дієприкметником «(у)встановлений»: «відповідають встановленим законодавством вимогам» (абз. 4 п. 5 розд. II) і подібне, «в установленому законодавством порядку» (п/п. 1 п. 5 розд. IV, абз. 3 п. 9 розд. V, п/п. 10 п. 1 розд. VI та ін.), «встановлення факту» (п/п. 7 п. 12 розд. V), «встановлених обставин» (абз. 2 п/п. 3 п. 11 розд. VI), «у разі встановлення» (абз. 4 п. 9 розд. VI) [6]. На нашу думку, доцільніше застосувати віддієслівні форми «обумовлено» і «передбачено» (коли йдеться про документи й органи управління) та «визначено» і «з'ясовано» (щодо обставин та фактів), тому вважаємо більш доречними тут словосполучення «відповідають обумовленим законодавством вимогам», «у передбаченому законодавством порядку», «з'ясування факту», «визначених обставин», «у разі визначення».

Наступний приклад. У додатках 5 і 6 зазначено такі види експертних спеціальностей «Оцінка земельних ділянок», «Оцінка судноплавних засобів», «Оцінка літальних апаратів», «Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння», «Визначення оціночної вартості будівельних об'єктів та споруд» і види експертиз «Оціночно-будівельна», «Оціночно-земельна» [6] (подібні словотвори трапляються також у профільному Законі [7]). Як відомо, за правилами української мови іменником «оцінка» доцільно послуговуватися тільки для позначення результату процесу, якості знань і поведінки учнів або думки, міркування про якість, характер когось (чогось), а прикметник «оціночний» є калькою з російської. Натомість слід застосовувати дієслово «оцінювати» («оцінити») і прикметник «оцінний» відповідно. Тож наведені вище назви варто викласти в таких редакціях: «Оцінювання земельних ділянок», «Оцінювання судноплавних засобів», «Оцінювання літальних апаратів», «Оцінювання майна і техніки військового призначення та озброєння», «Визначення оцінної вартості будівельних об'єктів та споруд», «Оцінно-будівельна», «Оцінно-земельна».

Іще один приклад. Так само, як і профільний Закон, Положення про ЦЕКК і додатки до нього

багаті на слова «присвоєння» і «присвоюється» (коли йдеться про кваліфікацію судового експерта, узагалі про право здійснювати експертну діяльність) [7, 6], а саме: «з метою присвоєння та підтвердження кваліфікації судового експерта» і «видачі свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта» (абз. 4 і 5 розд. I), «переоформлення свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта», «розгляд питання щодо присвоєння кваліфікаційного класу судового експерта», «щодо анулювання свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта» (п/п. 3—5 п. 2 розд. II) та ін., навіть цілий розділ має промовисту назву «IV. Проведення атестації з метою присвоєння та підтвердження кваліфікації судового експерта в ЦЕКК» [6].

Звернімося до словника: «Присвоювати <...>, присвоїти <...>. 1. Робити що-небудь чуже своєю власністю; привласнювати. <...> // Видавати що-небудь чуже за своє. // Захоплювати, брати на себе (владу, права, звання і т. ін.). <...> // заст. Сприймати, засвоювати. <...> // рідко. Робити що-небудь своєю постійною ознакою, властивістю. <...> 2. Надавати кому-небудь певні звання, права, повноваження і т. ін. <...> // у сполуч. зі сл. ім'я. Називати установу, підприємство і т. ін. на честь якої-небудь видатної особи, визначної події або організації; // розм. Призначати комусь що-небудь, нагороджувати чимсь. <...>» [8]. Отже, лише у другому значенні автори радянського словника (виданого впродовж 1970—1980-х років) розуміють дієслово «присвоювати» як надання звань, прав і повноважень [8].

На наше переконання, некоректно поєднувати упереджене значення слова «присвоїти» із позитивним контекстом здобуття судовими експертами кваліфікації, тому вважаємо за доцільне замінити його іменником «надання» у наведених вище словотворах і викласти їх у таких редакціях: «з метою надання та підтвердження кваліфікації судового експерта», «видачі свідоцтва про надання кваліфікації судового експерта», «переоформлення свідоцтва про надання кваліфікації судового експерта», «розгляд питання щодо надання кваліфікаційного класу судового експерта», «щодо анулювання свідоцтва про надання кваліфікації судового експерта» та ін., «IV. Проведення атестації з метою надання та підтвердження кваліфікації судового експерта в ЦЕКК».

Як справедливо зауважують українські мовознавці, «мова є стрижневим елементом на кожному з етапів виникнення та розвитку держави. <...> Оскільки мова — явище суспільне, то <...> умирання мови спричиняє зникнення нації, яка не вберегла своєї мови. Мовна система обслуговує всі сфери нашого життя, унормовує та структурує парадигму відносин нації загалом і кожного з її представників зокрема» [9, с. 24—25]. Тож плекаймо рідну мову не тільки в літературі, мистецтві та побуті, а й у діловодстві, науці та законотворчості.

Перелік джерел посилання

1. Кіпушева Т., Копитіна І., Духненко Д. Щодо потреби в українізації термінології Закону України «Про судову експертизу». 30 років Закону України «Про судову експертизу»: сучасний стан та перспективи вдосконалення : зб. мат-лів всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 15.02.2024). Одеса, 2024.
2. Кіпушева Т., Духненко Д., Копитіна І. Оптимальні шляхи українізації термінологічного апарату судової експертизи. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річ. ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (Харків, 10.11.2023). Харків, 2023. С. 180—182. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Kwin74kcc8IVhymxGLXWOEAccvxprzA6/view> (дата звернення: 29.03.2024).
3. Про мови в Українській РСР : Закон УРСР від 28.10.1989 р. № 8312-11 (утрат. чин.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=8312-11#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
4. Фаріон прогнала суд із поновлення на посаді «Львівської політехніки». URL: <https://unn.ua/news/eks-nardep-prohrav-sud-cherez-zaiavy-pro-vykorystannia-rosiiskoi-movy-sered-ukrainskykh-soldativ> (дата звернення: 29.03.2024).
5. Український правопис : схвал. пост. Кабміну України від 22.05.2019 р. № 437. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
6. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : затв. наказ. Мін'юсту України від 03.03.2015 р. № 301/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
7. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
8. Присвоювати / Словник української мови. В 11 т. // за ред. акад. І. К. Білодіда. Київ, 1970—1980. Т. 8. 1977. С. 15. URL: <https://sum.in.ua/s/prysvojuvaty> (дата звернення: 29.03.2024).
9. Азарова Л. Є. Мова як визначальний чинник ідентичності української нації. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки». 2018. Вип. 292. С. 24—32. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23362/stattya_Azarova.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення: 29.03.2024).